

Моляко В. О.,

*дійсний член Національної академії педагогічних наук України,
доктор психологічних наук, професор,
завідувач лабораторії психології творчості
Інституту психології імені Г. С. Костюка
Національної академії педагогічних наук України*

Третяк Т. М.,

*кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник,
провідний науковий співробітник лабораторії психології творчості
Інституту психології імені Г. С. Костюка
Національної академії педагогічних наук України*

Шепельова М. В.,

*кандидат психологічних наук,
старший науковий співробітник лабораторії психології творчості
Інституту психології імені Г. С. Костюка
Національної академії педагогічних наук України*

**ПРОЯВИ ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ СУБ'ЄКТА
В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО ДИСКОМФОРТУ**

Окреслимо існуючі на сьогодні основні інформаційні вузлові точки, що визначають як повсякденну поведінку суб'єкта, так само й його різновиди діяльності, які сягають суто творчих рівнів. Загальна схема тут може бути представлена наступним чином:

- людина – всесвіт;
- суб'єкт – макроекологічна сфера;
- суб'єкт – мікроекологічна ніша;
- суб'єкт – побутова сфера (житло, найближче оточення);
- суб'єкт – сфера повсякденної діяльності (робота, супутні різновиди діяльності);
- суб'єкт – автомобіль (або ж транспортні засоби, коли йдеться про відсутність власного транспорту);
- суб'єкт – телефон (гаджет), комп'ютер та ін. аналоги.

З такого достатньо спрощеного погляду можна зробити конкретні висновки про реальні інформаційні потоки різного масштабу, з якими суб'єкт фактично стикається практично, так би мовити, на кожному кроці: у всіх вказаних варіантах обов'язково необхідно орієнтуватись у реальній і потрібній інформації, щоб здійснювати адекватну поведінку, ту чи іншу діяльність, зрештою адаптуватись до оточення у різних його вимірах.

А оскільки йдеться про адаптацію, то, зрозуміла річ, треба вести мову про адекватне сприймання, оцінку, розуміння, прийняття рішень, вибір стратегій та тактик, оперативних дій. В загальному плані можна говорити про прояви з боку суб'єкта складного мислення, як це останнім часом в певній мірі прийнято визначити, або ж у нашому термінологічному визначенні – проявів розумової діяльності, яка є певним варіантом когнітивної діяльності (а для нас фактично синонімом цього поняття).

Оскільки йдеться про творче мислення, то ми повинні обов'язково нагадати, якими бувають інтелектуальні, розумові й загальні реакції суб'єкта на нову інформацію, з якою він стикається.

Перцептивно-мисленнєва діяльність людини в ускладнених умовах може бути успішною лише тоді, коли вона реалізується на засадах системності. Саме якомога чіткіша вибудова гіпотетичної конструкції, детального плану дій щодо її реалізації, якомога вищий рівень системної організації необхідного творчого інструментарію є запорукою знаходження адекватного вирішення актуальної проблеми. Тільки організація діяльності на основі системності дозволить врахувати всі структурні і функціональні особливості проблемної ситуації, здійснити їх адекватний аналіз.

При цьому важливо, які інформаційні структури із загального обсягу сприйманої інформації є системотвірними для даної людини, наскільки адекватними виявляються ті об'єкти-орієнтири і образи-орієнтири, які вона залучає до перцептивно-мисленнєвого процесу при побудові шуканого розв'язку. Чи можливо ці залучені і реалізовані образи-орієнтири через свою хаотичність, випадковість, але аж ніяк не системність здійснюють дезорганізуючий вплив на процес аналізу сприйманої інформації і в цілому на знаходження розв'язку актуальної задачі.

Дослідження динаміки трансформації образу в процесі творчого мислення старшокласників в ускладнених умовах показало, що при розробці задумів розв'язків досліджуваними експериментальної задачі має місце свого роду значна відірваність від реальності, адже значно легше створювати конструкції на основі врахування лише структурних або функціональних характеристик заданих елементів конструювання. В той час, як при реалізації структурно-функціонального конструювання слід строго врахувати водночас і структурні, і функціональні властивості елементів заданого конструктора.

Разом з тим структурно-функціональний аналіз може передбачати, зокрема, класифікацію та інтерпретацію наявної інформації для виявлення її змістовної структури з метою встановлення тих значень, тих структурних і функціональних характеристик, які людям властиво, так би мовити, «приписувати» певним діям, явищам, об'єктам повсякдення. Ясно, що адекватне розуміння інформації визначається

правильністю розуміння її складових блоків. Лише уважно аналізуючи деталі, можливо досягнути цілісності їх загальної конструкції, весь спектр її структурно-функціональних характеристик у їх загальній взаємодії, як між собою, так і в більш загальній системі координат – в масштабі взаємодії даної інформаційної структури з іншими актуальними інформаційними структурами.

До того ж структурно-функціональний аналіз актуальної інформації передбачає реалізацію напрацьованих даним досліджуванним свого роду понятійно-категоріальних інформаційних сіток, що обумовлюють певні критерії, так би мовити, «сортування» даних. При цьому інформація розподіляється за певними ustalеними типологіями, що дозволяє адекватно зорієнтуватись при аналізі значних обсягів різноманітної, широкомасштабної і різноманітної, а часом і суперечливої інформації.

Встановлено, що при розв'язуванні досліджуваними експериментальної задачі шукані конструкції можуть вибудовуватись як похідна від зовнішнього (знання почерпнуті із зовнішніх інформаційних джерел) чи внутрішнього (особистісно пережитого) досвіду. Успішність результату залежить від наявності у того, хто розв'язує задачу, максимально розгорнутого і адекватного бачення, як стосовно структурно-функціональних характеристик складових елементів задачної ситуації і структурно-функціональних зв'язків у процесі її взаємодії з іншими, так би мовити, суміжними інформаційними структурами. При цьому суб'єктивний орієнтир, який у загальному контексті на початку структурно-функціонального аналізу виступав в ролі часткового, за підсумками аналізу інформації може набути статусу загального, тобто стати основою для побудови шуканої конструкції нового розв'язку актуальної задачі.

Комп'ютеризація освітнього процесу, переведення його в онлайн-режим, вносить суттєві зміни як у його організацію, так і в навчальну діяльність студентів. Це стосується особливостей пошуку і опрацювання інформації, представленої у електронному вигляді, форм і способів виконання навчальних завдань, збільшення кількості тестових форм контролю, специфіки усних відповідей під час відео-зустрічей та спілкування у чатах. Розповсюдженість такої форми спілкування як обмін повідомленнями у мережі Інтернет зумовила необхідність дослідження особливостей розумового реагування студентів на нову для них інформацію.

Користуючись Інтернетом, у студентів переважають такі види активності: 1) робота з електронними навчальними курсами (до п'яти основних цей вид активності включили 83% студентів); 2) обмін повідомленнями (79%); 3) пошук інформації для навчання, підготовка домашніх завдань (75%); 4) перегляд фільмів, відео (45%); 5) перегляд фотографій і відеороликів інших користувачів у соціальних мережах та

спеціальних додатках (27%); 6) відеодзвінки (15%) та розміщення фотографій та відеороликів у соціальних мережах і спеціальних додатках (15%); 7) читання анекдотів, веселих історій, перегляд кумедних картинок і відео-роликів (4%); 8) розвивальні онлайн-ігри (2%).

Виявлені нами відмінності у залученості в Інтернет-середовище, у виконанні творчих завдань та особистісних творчих характеристик між студентами, які виконали завдання завчасно, вчасно, пізніше та не виконали зовсім, дають нам підстави вважати часовий показник доречним для класифікації розумового реагування на нову інформацію. Ця класифікація дала нам можливість здійснити характеристику студентів з різною швидкістю реагування.

Студенти, які реагують на завдання з випередженням, відрізняються найменшою залученістю в Інтернет-середовище, у виконанні творчих завдань вирізняються більшою складністю зображень, цілісністю побудов, але меншим обсягом виконаних зображень, мають найвищі середні значення особистісних творчих характеристик.

Студенти, які реагують на завдання вчасно, вирізняються дещо більшою залученістю в Інтернет-середовище, у виконанні творчих завдань вирізняються більшою простотою зображень і побудов, мають дещо нижчі середні значення особистісних творчих характеристик, зокрема, знаходяться на другому місці за середніми значеннями складності, уяви та творчості, а також на третьому місці за середнім значенням схильності до ризику та допитливості.

Студенти, які реагують на завдання із запізненням, вирізняються ще більшою залученістю в Інтернет-середовище, у виконанні творчих завдань вирізняються найбільшою складністю зображень і побудов, з геометричних фігур конструюють багато побудов, а не одну цілісну; за обсягом – виконують усі запропоновані завдання, інколи навіть більше. Мають ще нижчі середні значення особистісних творчих характеристик, зокрема, знаходяться на другому місці за середніми значеннями схильності до ризику та допитливості, на третьому – складності та творчості, на четвертому – уяви.

Студенти, які проігнорували творчі завдання, найбільше з усіх залучені у Інтернет-середовище, мають найнижчі показники особистісних творчих характеристик, а саме: знаходяться на третьому місці за середнім значенням уяви, мають найнижче середнє значення схильності до ризику, допитливості, складності, творчості.

Список використаних джерел:

1. Функціонування творчого мислення в інформаційно-віртуальному просторі суб'єкта : монографія / В. О. Моляко, Ю. А. Гулько, Н. А. Ваганова [та ін.]; за ред. В. О. Моляко. Київ., 2021. 165 с.